

GIZAUNDIAK

ELKANO

Berrogeitairu urteko gizon eldua zan Elkano, i\l'agallanes'en itsas ontzidian sartu zanean. Itsasoak autsiak ebazan ordurako Getari'ko seme onek.

Arrantzale seme, arrantzale izan zan berau be, gaztetan. Eta ur andiko arrantzale. Terranoba'ra joan oi zan makauullutan. Gero arrantzu orretan aurreratutako diruaz, itsasontzi der bat erosi eban. Ontzi orregaz zer egingo..., ta merkataritzari ezetsiz, Gastelarrak eraien itsasgudatan sartu zan. An egoan bera Aprikako Oran, Bujia ta Tripoli itsas uri ederrak menperatuak izan ziranean.

Gero, «El Gran Capitan» deitutako gudalburuaren agindupean ibilli zan Italiko gerratetan, bere itsasontzigaz beti. Azken baten, here ontzi ta mutillak galdu, ta Magallanes'en txangoari lotu zan, ez diru ta ez lagun.

MAGALLANES'EN ATAKA

Ataka au topetan izen ebezan naiko lan. Magallanes'ek, berak baekiela aren bidea esan eutsen mutillai. Baiña, dana guzurra. Jo batera, jo bestera, ta dana alperrik. Bost ontzi eukazan beregaz Magallanes'ek, eta iru ontziko mariñelak asaldu egin yakozan.

Itz zuriz baretu ebazan buruzagiak. Baiñaseskuetara ebazaneko, batzuk il, beste batzu ango lur izoztuetan itzi, eta katez lotuta euki ebazan gaiñerakoak ontzi ondatuak konpontzen. Azkeneko onein artean egoan «La Concepción» izeneko ontziburu zan Elkano be.

Ontziak konpondu, ta itsasora bezain laster, ekatx batek jo, ta sakabanatu ebazan ontzi guztiak.

Andik iru egunetara baretu zan itsasoa. Eta iru ontzi bakarrik eurenagatu ebazan Magallanes'ek. Urrengo egunean agertu ziran beste biak. Elkano etorren aurrelari alai eta pozkor. Aurkitu barri eban Atlantik eta Pazifik itsasoak alkartzen ebazan zorioneko ataka.

MOLUKAS'EN

Ez zan xamurra izan Pazifik itsaso barriko txangoa. Len, otz-bero larriak; ta sekulalo gosetea, orain, Gosetea ta izurritea. Janezak sorturiko eskorbut izeneko izurrite edo gatxa etorri yaken, eta asko it ziran bidean. Urte terdi ondoren iritxi ziran Filipinas'tara.

Filipinas'en, ango basatiaz gerran asi zan Magallanes, eta arein eskuetan it zan. Elkano izendatu eben, orduan, mariñelak euren burutzat. Eta gerazen yakozan iru ontziak konpondu ondoren, Molukas deitutako ugartetara jo eban, zuzen-zuzen.

Ugarte oneik ziran txangoaren jomuga. Piperki, untze ta kanela onkailluen lurraldea zan. Ondo etorri zan bertoko basatiaz. Txarto, ostera, eure ontziagaz. «Victoria» eritxon ontzi bakarra, urrea baiño geiago balio eben, onkailluz goragiño bete, ta etxera abiatu zan.

ITZULERA

Indiako itsasotik abiatu zan, eta Aprikako sortaldera jo eban. Aprikari bira emonda, «Cabo Verde» izeneko ugartean geratu zan, jan eske. Portugaldarrena zan ugartea. Eta oneik ontzia jangaiez beteten ziarduela, bertan ekarren onkailluz oartu, ta atxillo artu nai eben Elkano.

Onek baiña, arraunai eragin, ta itsas zabalera jo eban. Alan here, an geratu ziran betiko eurentariko mutil batzu, Portugaldarreak atxituta.

Andik egun batzutara eldu zan, Sanlucar de Barrameda deitutako kaiara. Andik urtena zan, ain zuzen bere, 1519'garrenean, beste 237 lagunagaz. Eta iru urte buruan etorren 21 lagunegaz.

Sekulako ondo etorria egin eutsoen erriak eta erregek. Karlo I erregeak egin, batez bere. Eta txango luzearen zertzelada guztiak entzun ondoren, armarri edo ezkutu bereizi au eskindu eutson:

Urrezko gaztelu bat eukan, goikaldean; onkaillu landaraz jantzitako landatxea, bekaldean; lurbira, goiko buruan; eta idazki au, aren gerrian: «Primus circumdedisti me», zuk emon daustazu lengo itzuli osoa.

ITSASORA, BARRIRO

Molukas'ko onkaillu baiotsu orreik galdu nai ez, eta beste txango bat gertau eban erregek, zazpi itsasontzi ta 450 gizonagaz. Loaysa andikitar aberatsa aukeratu eban len agintari, eta gure Elkano aren urrengoa.

Lengo bide ta lengo ekatxak izan ebezen arakoan. Magallanes ataka igarotzean izan eben ekatxik gogorrena. Sekulako olatuk altxa ziran, bat-batean, ataka estuan, eta alboko atxetara jaurti ebazan ontzixka ariñak.

Doi-doi urten andik, gizonak akiturik, ontziak ondaturik, eta jangaiek galdurik. Laster sortu zan gosetea here; eta eskorbut izurria, aren ondoren. Eta Loaysa agintaria bere geixotu zan, azken baten. Geixotu, ta andik egun batzutara il.

Elkano jarri zan, urren, itsasontzidiaren buruzagi. Egun gutxitarako, zoritxarrez. Andik laster au bere geixotu, ta arin egin eban onek here azken gaizto. Eta ainbat maite izan ebazan ur aindi areik artu eben euren magalean Elkano andiaren grupua.

URKIOLA'k